

Магазин “Одбрана”

2020.

Изложбу су посетили и страни војни изасланици

Изложба фотографија и докумената „Ратна слика Србије у Другом светском рату, 1941–1945”

ДОПРИНОС КУЛТУРИ СЕЋАЊА

Ратна слика Србије увек је победничка и сведочи о малој храброј земљи, која, увучена у рат мимо своје воље, стаје усправно пред силницима, не да би освајала туђе, већ како би одбранила своје

Пише Душан ГЛИШИЋ

Поводом обележавања 75 година од завршетка Другог светског рата у Дому Војске Србије група аутора из Историјског архива Пожаревца, Војног архива, Војног музеја и Медија центра „Одбрана” приредила је, под покровитељством Министарства одбране и Града Пожаревца, изложбу „Ратна слика Србије у Другом светском рату, 1941–1945”, коју је свечано отворио државни секретар у Министарству одбране Александар Живковић. Изложбена поставка, на

којој је представљено 160 архивских фотографија и 80 докумената из 30 фондова и збирки 13 културних институција из седам градова Републике Србије, резултат је истраживања архивске грађе, као примарног историјског извора и сведочанстава о догађајима који су обележили вихорне ратне године на простору наше земље с почетка пете деценије прошлог века.

Истичући да Министарство одбране и Војска Србије бројним активностима учествују на обележавању важних историјских догађаја из осло-

бодилачких ратова Србије, борећи се и на тај начин против ревизије наше националне историје, државни секретар Александар Живковић рекао је да се том циљу поклања велики значај.

– Без обзира на то о ком ослободилачком рату наше отаџбине је реч, ратна слика Србије увек је иста – мала храбра земља, увучена у рат мимо своје воље, стала је усправно пред силницима, не да би освајала туђе, већ како би одбранила своје, по нашој древној слободарској традицији. И увек је из тих ратова излазила као победник.

Са отварања изложбе

Зато је ратна слика Србије увек победничка. Те прве искре борбе прерастале су у буру отпора једног слободарског народа, који не пристаје да буде побеђен и поробљен. Наша улога се не своди само на памћење, већ и на стално истраживање историјских истина, чији је крајњи циљ припрема за одговор на све изазове који нас чекају у временима која долазе. Овом изложбом поручујемо да нећемо дозволити да сећања на прошлост и ране из прошлости избледе. Све док траје наше памћење и памћење наших поколења, догађаји забележени и на овде изложеним фотографијама, сведочанствима четворогодишње голготе нашег народа, неће бити заборављени и остаће део нашег националног бића. Нећемо и не можемо да заборавимо невинне жртве београдских логора и других страстишта на простору Србије и бивше Југославије – истакао је Живковић отварајући изложбenu поставку.

Александар Живковић: „Овом изложбом поручујемо да нећемо дозволити да сећања на прошлост и ране из прошлости избледе. Све док траје наше памћење и памћење наших поколења, догађаји забележени и на овде изложеним фотографијама, сведочанствима четворогодишње голготе нашег народа, неће бити заборављени и остаће део нашег националног бића.”

Отварању изложбе у специфичним условима, одређеним пандемијом корона вируса, поред представника организатора, присуствовали су ректор Универзитета одбране генерал-потпуковник доц. др Горан Радовановић и заменик градоначелника Пожаревца Славиша Алексић, који су говорили о значају изложбе за културу памћења, националну историју и народни идентитет.

– Комплексност проблематике коју обухвата ова изложба свакако захтева дубља и свестранија истраживања стручњака различитих профила. Сигурно је да, пре свих, историчари имају још много тога да кажу, како о догађајима који су довели до брзе капитулације Краљевине Југославије, тако и о годинама које је српски народ провео под окупацијом, доживевши свакојака страдања и нашавши се пред опасношћу од физичког нестанка и духовног и културног геноцида – рекао је, поред осталог, генерал-потпуковник др Радовановић, додајући да су аутори изложбе још једном указали на неке од најзначајнијих догађаја и пред нама оживели прошлост, сурову према српском народу, али и свим антифашистима на тлу некадашње Југославије.

Напомињући да патриотизам треба стално неговати и јачати, што се чини и организацијом изложбе ко-

јом се чува сећање на оне који су дали животе за слободу отаџбине, заменик градоначелника Пожареваца Славиша Алексић је, поред осталог, рекао:

– Младе генерације треба да знају да се за слободу мора борити свакодневно. Ова изложба и слични догађаји помоћи ће да схватимо да, иако се после сваког рата заклињемо у то да никада више рата неће бити, он ипак негде, у неком делу света избија, доносећи нове жртве и разарања. Како бисмо научили историјске лекције које, нажалост, увек изнова понављамо, организујемо изложбе на којима обнављамо сећања – истакао је Алексић.

У свом обраћању директорка Историјског архива Пожаревац др Јасмина Николић нагласила је да представљена архивска документа и фотографије фактографски осликавају деловање југословенских партизана и борбе за ослобођење земље, успостављање односа Југословенске народноослободилачке војске и Црвене армије и њихову заједничку борбу током ослобађања земље од окупатора, али и веома те-

жак живот под окупацијом.

– Изложбена поставка употпуњена је одликовањима, ратним заставама јединица Народноослободилачке војске Југославије, војним наоружањем и опремом, деловима ратних униформи и одеће из фондуса Војног музеја у Београду, а њен посебан додатак представља део под називом „Пропагандна уметност у деценијама после рата”, који чине експонати из уметничке збирке Дома Војске Србије у Београду – тематски ангажовани радови уметника који су стварали после Другог светског рата, попут Ђорђа Андрејевића Куна, Ангелине Гаталице, Душана Гаковића, Нандора Глида, Стевана Дукића и других. Сви ти експонати одликавају страдање цивилног становништва и избеглица у окупираној земљи и судбину ратних

*Др Јасмина Николић:
„Седамдесет и пет година
касније многа што је заборављено
и зајочети су нејашивни
процеси измене културе сећања.
Човечанство се сећа само онога
што комуникацијом може да
смести у оквир колективне
памћења. Ова изложба, као
својеврсни облик комуникације,
има ипак концепт, да
историјским документима
и фотографијама допринесе
култури сећања и памћења”.*

заробљеника у немачким логорима – рекла је др Николић напомињући да је савремено европско друштво изграђено на достигнућима победе антифашистичке коалиције у Другом светском рату, чија се идеологија темељила на веровању у прогрес који доносе наука, образовање, успостављање власти народа, борби против неједнакости људи и залагање за друштво које радије гледа у будућност него у прошлост.

– Седамдесет и пет година касније много тога је заборављено и започети су негативни процеси измене културе сећања. Човечанство се сећа само онога што комуникацијом може да смести у оквир колективног памћења. Ова изложба, као својеврсни облик комуникације, има такав концепт, да историјским документима и фотографијама допринесе култури сећања и памћења – рекла је др Јасмина Николић.

Изложба „Ратна слика Србије у Другом светском рату, 1941–1945” аутора др Јасмине Николић, др Маријане Мраовић, Наташе Милошевић Дулић и др Драгане Милорадовић, уз музеолошку поставку Вука Обрадовића и уметничку Јелене Кнежевић, отворена је до 15. новембра 2020. године. |
Фото: Даримир Банда

Изложба
„Србија у Великом рату,
1914–1918” у Паризу
обележила годину за нама

Брана ревизији историје

Атрактивна изложбена поставка, која је привукла значајну пажњу француске јавности, на документаристички и утемељен начин приказала је истину о ратним дешавањима, страдању и величанственој победи Србије и савезница у Првом светском рату, с посебним освртом на ратно пријатељство српске и француске војске

Пише Владимир ВЈЕШТИЋ

Изложба „Србија у Великом рату, 1914–1918”, коју су заједнички организовали Историјски архив Пожаревац (као носилац пројекта), Војни архив и Војни музеј Министарства одбране Републике Србије, приређена је од 21. септембра до 19. октобра у Културном центру Србије у Паризу. Повод за овај изузетан културни догађај, подржан од Министарства културе и информисања Републике Србије, који је протекао у знаку значајног интересовања европске јавности, било је обележавање стогодишњице од Версајске мировне конференције.

На свечаном отварању, у име институција које су организовале и приредиле изложбу, посетиоцима су се обратили директорка Историјског архива Пожаревац и руководиоца пројекта др Јасмина Николић и директор Војног архива Министарства одбране капетан бојног брода Горан Петровић. Николићева је подсетила да је Краљевина Србија у Првом светском рату била активни чинилац међународних односа, како у ратним дејствима, тако и кроз широко дипломатско ангажовање и контакте са савезничким силама.

– Без материјалне и моралне подршке Француске, Велике Британије и Ру-

сије није било могуће ни замислити тако упорну одбрану Србије. Блискост на линијама фронта исковала је велико ратно српско-француско пријатељство, а од времена дочека српске војске на албанској обали па до краја рата српска војска је развила посебан однос према француској војсци и Французима – рекла је директорка Историјског архива Пожаревац и посебно указала на чињеницу да је Краљевина Србија била једина балканска држава која је од почетка до краја рата била поуздан савезник Антанте и тиме допринела њеној ратној победи, што је наглашено и на Мировној конференцији

Укрцавање
српских трупа на
Крфу за Солун,
на француске
и италијанске
бродове, 1916.

Послуга на
противавионском
топу на чукама
повише
Скочивира, 1917.

у Версају. Изражавајући захвалност Министарству културе и информисања Републике Србије и граду Пожаревцу на подршци током реализације овог капиталног пројекта, она је истакла да је изложба „Србија у Великом рату, 1914–1918“ „споменик који хода, говори и објашњава узвишени смисао живота, који је за српске јунаке и хероје прекинуто трајао“ и да је велики допринос култури памћења, сећања и трајања.

Директор Војног архива капетан бојног брода Горан Петровић истакао је да је мало народа који су својим жртвовањем заслужили да буду уписани у светску историју тако великим словима.

– Изложбом подсећамо на значајне личности, од судне битке, велике губитке и велике победе. Српски војници, који су на својим плећима изнели те пресудне историјске тренутке, и који су током година Првог светског рата исписивали најсветије и најсветлије странице српске војне историје, не смеју бити заборављени – рекао је Петровић и додао да треба имати у виду да је Краљевина Србија дала огроман допринос ратним напорима савезника, па не треба да чуде, збуњују, или звуче претерано речи страних сведока српског страдања, који су писали да је скоро сваки Србин војник.

Директор Војног архива истакао је и да нас поставка подсећа на заједничку историју током које су се француски и српски војници препознавали као браћа по оружју и по идеалима, „али пре свега браћа по љубави према слободи“.

Изложбу, за чије су стручно вођење биле задужене ауторке др Драга-

на Милорадовић и др Маријана Мраовић, отворила је трећи секретар амбасаде Републике Србије у Француској Марија Несторовић, вршилац дужности директора Културног центра Србије у Паризу. Догађају, који је изазвао велико интересовање париске јавности, присуствовале су високе војне званице – начелник Штаба Коппене војске Оружаних снага Републике Француске корпусни генерал Бернар Барера, изасланици одбране Сједињених Америчких Држава, Канаде и Републике Србије у Паризу, као и изасланик одбране руске морнарице, те председници удружења „Унија Срба“ и „Свесловенска заједница Срба“ у Француској.

Француски медији су изложби поклонили значајну пажњу, а од организатора се могло чути да су главни циљеви поставке и били да се осветли улога Србије у Првом светском рату и нагласи њен допринос победи савезника над Централним силама, тим пре што институције које су организовале изложбу поседују драгоцену архивску грађу, фотографије

ПОСЕТА СТУДЕНАТА СА СОРБОНЕ

Изложбу „Србија у Великом рату, 1914–1918“ у Културном центру Србије у Паризу, у пратњи професора посетила је и делегација студената са Сорбоне. За њих је уприличена и пројекција истоименог документарног филма у продукцији Историјског архива Пожаревац и Војног архива Министарства одбране Републике Србије.

ПОСЕТА ВОЈНОМ МУЗЕЈУ ФРАНЦУСКЕ

За чланове српске цивилно-војне делегације организована је и званична посета Војном музеју Француске. Кроз изложбenu поставку о Наполеону Бонапарту провео их је директор музеја генерал Alexandre d' Andoque de Seriege, након чега је српске представнике примио у свом кабинету, где су вођени разговори о даљој сарадњи, уз размену публикација на тему Првог светског рата.

и музеалије који сведоче о улози и размерама страдања српског народа и војске пре једног века.

У том светлу, изричито поштујући историјски научни метод, са упориштем у архивским документима, Историјски архив Пожаревац, Војни архив и Војни музеј имали су задатак да скрену пажњу јавности на погубни утицај политичке ревизије историје. Такође, истиче се да изложба и документарни филм који је прати, осим доприноса угледу Републике Србије, свакако иницирају и даљи развој српско-француске културне и војне сарадње. Таква настојања, могло се чути, прате залагања за успостављање контаката и сарадње са сродним или сличним институцијама из Републике Француске, размена информација и потписивање меморандума или протокола о сарадњи у области архивске и музеолошке делатности.

Изложбена поставка, кроз архивска документа, фотографије, разгледнице, карте, скице, табеларне прегледе, новинске чланке, као и музејске експонате (пуковске заставе, униформе, сабље, медаље и споменице), обрађује низ тема, од почетка Првог светског рата и операција Српске војске у 1914. години, преко догађаја током ратне 1915, односа са савезницима од 1914. до 1916. и рехабилитације и реорганизације Војске Краљевине Србије на Крфу, савезничке санитарске мисије и лечења српске војске и њене херојске епопеје на Солунском фронту, па све до ослобођења Србије 1918. и делања о њеним губицима у Првом светском рату.¹

2014.

Нова изложба у Дому Војске Србија у Великом рату

■ 41

У Дому Војске Србије у Београду 2. јула отворена је изложба „Србија у Великом рату“. Према речима државног секретара Министарства одбране Зорана Ђорђевића, архивска документа, фотографије и музејски предмети из тог периода подсећају на узроке рата, његове виновнике и жртве.

– Својим аутентичним значењем, изложба афирмише чињенице и осветљава дешавања тога времена како истина захтева. Пред таквим чињеницама, сваки покушај ревизије остаје нем – рекао је Ђорђевић, отварајући изложбу.

На скупу су говорили и начелник Управе за одnose са јавношћу Министарства одбране пуковник Петар Бошковић, директорка Историјског архива Пожаревац др Јасмина Николић, директор Војног архива пуковник Милорад Секуловић и градоначелник Пожаревца Миомир Илић.

Пуковник Бошковић је нагласио да изложба, из одговарајућег архивског и музеолошког угла, заокружује тему која је ове године значајна за Министарство и Војску, али и за наш народ и историју.

Према речима Јасмине Николић, у години када се обележава јубилеј отворен је нови талас интересовања о Првом светском рату.

– Група аутора која се бави антропологијом рата, војном или локалном историјом, имала је намеру да афирмацијом архивских докумената о Србији током Великог рата још једном скрене пажњу на погубни утицај политичке ревизије – рекла је директорка Историјског архива из Пожаревца.

Изложба, која ће бити отворена до 26. јула, подељена је у 18 тематско-хронолошких целина, с 270 архивских докумената и фотографија, које доприносе бољем разумевању обрађених тема и нуде нове погледе на Велики рат 1914–1918. године. Архивска документа употпуњују музејски предмети из Војног музеја.

С. АНЂЕЛКОВИЋ

2013.

Два века војске у Браничеву

Уз војничке композиција у извођењу Уметничког ансамбла Министарства одбране „Станислав Бинички“, у Дому војске у Београду представљена је књига „Два века војске у Браничеву“ пуковника мр Миливоја Пајовића, начелника Центра за мировне операције и мр Јасмине Николић, директорке Историјског архива Пожаревац.

О монографији су говорили историчари др Миле Бјелајац и др Бојан Димитријевић и аутори.

Др Миле Бјелајац представио је укратко историју Браничева, краја који има богату војну прошлост. У Граду Пожаревцу и Браничевском округу развијале су се важне војне институције, као што су војна академија и војна болница, а немали значај има и настанак војне музике управо у том крају.

Др Бојан Димитријевић је истакао да књига говори језиком докумената и језиком фотографија, и да је историографски оквир из кога читалац излази са сазнањем о томе каква су била два века војске у Браничевском округу.

Аутори су нагласили да је књига ризница сећања на све претходне јединице из гарнизона Пожаревац.

- Сматрам да ће ова студија још више окупити струку у Србији и допринети културним интеграцијама и живљим духовним комуникацијама на европском подручју - нагласила је Јасмина Николић.

Пуковник Пајовић је истакао да је књига израз борбе против заборавља.

- Монографија има циљ да изазове труд и пробуди мисао да се у сваком гарнизону, на овакав начин, утврди и утемељи сећање и спомен на хероје прошлих и наших дана - рекао је Пајовић.

Директор Медија центра „Одбрана“ потпуковник Славољуб Марковић издвојио је књигу међу најзначајније наслове објављене током последње две године у тој издавачкој кући.

Град Пожаревац и Браничевски округ богато су извориште српске војничке традиције. У том крају око 15.000 родољуба положило је своје животе у десет ратова, од којих два светска. ■

С. АНЂЕЛКОВИЋ
Снимио Ј. МАМУЛА

2012.

Изложбе филмских плаката у Дому Војске у Београду

ФИЛМОВИ КОЈЕ ВОЛИМО

У Великој и Малој галерији Дома Војске београдска публика ће до 14. априла моћи да погледа изложбе, „Филмови које смо волели“ и „Филмски плакат 1941–1945“ које су део јединствене збирке филмских плаката Историјског архива Пожаревац, који на овај начин обележава стогодишњицу српске кинематографије

Изложбе је, на њему својствен начин – песмом, отворио наш познати глумац и редитељ Радош Бајић. „Мене има на овим плакатима. То значи да сам и ја део те историје“, рекао је он и истакао да је војска давала снажну потпору развоју домаће кинематографије, али и да се модерна војска Србије укључује у значајне пројекте из свих области културног стваралаштва.

На свечаном отварању изложби, уз присуство бројне публике, говорили су управник Музеја Југословенске кинотеке и редитељ Динко Туцаковић, председник Скупштине Града Пожаревац Миомир Илић, директорка Историјског архива Пожаревац мр Јасмина Николић и потпуковник Славољуб Марковић, директор Медија центра „Одбрана“.

Поздрављајући присутне потпуковник Марковић истакао је да је ова изложба, за разлику од претходних којима су презентована уметничка дела и фотографије, можда одступање од излагачког концепта Медија центра „Одбрана“, али да, у погледу сарадње те установе са еминентним институцијама културе у Србији, сигурно није.

– После низа галерија, задужбина и музеја, Историјски архив Пожаревац наш је гост са изузетном поставком која до сада није представљана јавности. Сарадња Војске са Градом Пожаревцем, његовим институцијама и институцијама Браничевског округа, траје више од два века и крунисана је спомен поставком „Два века Војске у Браничеву“, која је заједнички

пројекат гарнизона Пожаревац и Историјског архива, а која је онедавно отворена за јавност – нагласио је потпуковник Марковић, подсетивши да су и ове две изложбе још један од заједничких подухвата који ће традиционално добру сарадњу Војске и Пожареваца проширити и обогатити.

– Мада је превасходно намењена широј публици и заљубљеницима у седму уметност, ова изложба својим садржајем и обиљем информација може бити корисна и научним радницима и историчарима у сагледавању

ХРОНОЛОГИЈА ДОМАЋЕ КИНЕМАТОГРАФИЈЕ

Изложба „Филмови које смо волели“ прати развој домаће кинематографије од 1947. до 1980. године. Представљена су јединствена остварења врхунских редитеља, а филмски рекламни материјал заступа ратни филм, социјалну или психолошку драму, екранизована значајна прозна остварења, али и бајке, дечији филм, мјузикле и комедије. Хронолошки приказује филмове, без поделе на жанрове и ауторска имена. Намера аутора поставке била је да се презентују јединствена остварења српске и југословенске продукције у времену када, осим по припадности филма продукцијским кућама, другачије издавање није било могуће.

културних прилика у земљи кроз филмску уметност – оценила је Јасмина Николић, један од аутора изложбе, напоменувши да су поставком, иако није било могуће истаћи све ауторе који су обележили српску кинематографију, наглашене све карактеристике тог периода.

Миомир Илић, председник Скупштине Града Пожаревац, нагласио је да одржавање изложбе у главном граду и Дому Војске Србије указује на добре односе Пожареваца, Архива и Војске.

– Посвећујемо посебну пажњу овој изложби, не само са историјског и војног, већ и са едукативног становишта – рекао је он, захваливши представницима Војске јер су препознали квалитет и значај изложбене поставке Историјског архива из Пожареваца.

Говорећи о поставци, редитељ Динко Туцаковић, напоменуо је да филмови о којима говоре изложени плакати, нису „Филмови које смо волели“, већ филмови које ћемо још дуго волети. Подсетио је да су већину плаката који се могу видети на изложби радили познати српски сликари, те да се због тога поставка у Дому Војске не може посматрати само кроз призму документарног карактера, јер је реч и о врхунској сликарској изложби.

Марко Чкоњевић, који је Историјском архиву поконио збирку коју је дуги низ година сакупао његов отац Благоје Чкоњевић, изјавио је после отварања изложбе да „имајући у виду жанровско опредељење великог дела колекције који је изложен, Дом Војске је врло примерена локација, јер су ратни филмови обележили овај период, а добрим делом и српску кинематографију“.

Историјски архив дигитализовао је комплетну колекцију, а оригинали су остали у власништву породице Чкоњевић.

ЕВРОПА У БЕОГРАДУ

Изложба „Филмски плакат 1941–1945“ документује европско кинематографско стваралаштво током Другог светског рата. Поставку плаката филмова приказиваних у Београду и другим градовима Србије у то време део је богате културне баштине и предмет интересовања најшире јавности. Плакати са ове изложбе говоре о филмовима немачке, мађарске, шведске и америчке продукције у наведеном периоду, а као целина остављају снажан утисак о догађајима и токовима прошлости.

Њима се осликава историографска прича, посебна по својој динамичности и профилисаним животним темама и истиче блиска веза развоја друштва, политике и филмског стваралаштва у ратним годинама.

Аутори изложбе и репрезентативног каталога су мр Јасмина Николић, Драгана Милорадовић Николић и Горан Митић. Њиховим избором, међу ауторима који су своје место нашли у поставци су Пуриша Ђорђевић, Вељко Булајић, Жорж Скригин, Живо Павловић, Кокан Ракоњац и остали значајни редитељи наше кинематографије.

Галерија Дома Војске Србије остварује богату сарадњу са музејима, галеријама, задужбинама и другим културним институцијама у Србији и на тој сарадњи заснован је нови излагачки концепт Медија центра „Одбрана“.

У 2011. своје богате ликовне збирке, репрезентативним изложбама у Дому Војске у Београду, представили су Галерија слика „Сава Шумановић“ из

Шида, Војни музеј, Уметничка галерија „Надежда Петровић“ из Чачка, Задужбина „Момчило-Момо Капор“, Народни музеј из Зрењанина и Спомен-збирка Павла Бељанског из Новог Сада.

Изложбе се могу погледати сваког дана осим недеље од 11 до 19 часова. ■

М. БОРОВИНА
Н. ДРАЖОВИЋ
СНИМИО
Ј. МАМУЛА

2011.

Незаборав ХЕРОЈИМА

Припадници
Војске Србије и
грађани
Браничевског
краја одавно
имају још једно
МЕСТО
поклоничког
сећања на
жртву и
заслуге
СВОЈИХ
предака

Сваки народ, нарочито онај који је слободу плаћао животима својих најбољих синова, мора чувати сећање на цену независности. Заборав жртва за нацију био би једнако погубан као затирање језика, религије, културе. Генерација која није у стању да се препозна у огледалу историје, гробљима ратника, портретима предака јесте на добром путу да изгуби идентитет и постави камен темељац сопствене пропасти. У ери глобализације једино је историја оно што нас подсећа – ко смо и одакле смо. А историја се и храни и брани. Уколико то сметнемо с ума, немамо право да очекујемо од других да нас препознају и поштују.

Војска по традицији код Срба има обавезу да чува успомену на оне који су пали бранећи земљу и народ. Та-

кву обавезу преузели су на себе и припадници Центра за обуку Копнене војске који су на Видовдан – 28. јуна свечано отворили у касарни „Генерал Павле Јуришић Штурм“ Спомен-собу Гарнизона Пожаревац. Заменик команданта Команде за обуку бригадни генерал мр Горан Радовановић, у присуству команданта Гарнизона Пожаревац и Центра за обуку Копнене војске пуковника мр Миливоја Пајовића, градоначелника Пожаревац Миодрага Милосављевића и директора Историјског архива Пожаревац мр Јасмине Николић, пресекао је врпцу на улазу у Спомен-собу у којој су бројни посетиоци и угледне званице могли да погледају изложбenu поставку „Два века Војске у Браничеву“.

САБЉА КОСТЕ ПРОТИЋА

Поред бројних вредних докумената, репродукција и копија оригиналних историјских списа, фотографија, у оквиру изложбене поставке, на отварању Спомен-собе, издвојила се почасна сабља Пожаревљанина генерала Косте Протића, министра војног, коју му је доделио краљ Милан Обреновић. Сабља је за ту прилику позајмљена од Народног музеја у Чачку. Реч је о културном добру изузетног значаја које има и историјску и уметничку вредност. Сабља је израђена у Бечу, док је сечиво „Eisenhauer“ набављено у познатој мануфактури у Солингену. Барокни украси на рукобрани и канијама дело су бечког јувелира Карла Андерсена.

Захвалност прецима, аманет потомцима

Пуковник Миливоје Пајовић каже да је Видовдан симболично одабран као датум за отварање Спомен-собе.

– То је дан великог страдања и подсећања на наше хероје током векова. Одлучили смо да управо тада, Војсци Србије, грађанима Пожаревац, Браничевског, Поморавског и Подунавског округа, садашњим и бившим припадницима наше јединице поклонимо место јединственог историјског сећања на два столећа заоставштине из бурне прошлости и више од 8.000 жртава које су положене за слободу овог дела Србије – рекао је командант Гарнизона.

Према његовим речима, од споредне просторије војничког клуба, током десет месеци рада, створено је место које ће стајати на путу заборава и представљати симбол захвалности прецима и аманет који су они херојством оставили садашњим и будућим нараштајима.

– Иако су припадници Центра за обуку поднели терет реновирања просторије и уређења Спомен-собе, једнаке заслуге за њен данашњи изглед и садржај носе Пожаревац и институције локалне самоуправе који су нам помогле финансијски, организационо и стручно. Разумевање градоначелника Миодрага Милосављевића и огромна енергија коју је у пројекат уложио Историјски архив и њена директорка Јасмина Николић били су значајни за оно што сада, слободно можемо назвати, нашим заједничким успехом и доказом изузетних цивилно-војних односа – истакао је пуковник Пајовић.

Рекапитулација векова

Изложбenu поставку заједнички су приредили директор Историјског архива Пожаревац и командант Центра за обуку. Њоме су обухваћени, како се може прочитати на улазу Спомен-собе, најважнији датуми, личности и друштвене и политичке околности од 1804. године до данашњих дана.

Ток историје илустрован је репрезентативним фотографијама, мапама и цртежима, а научно поткрепљен приказом оригиналних докумената из историјских архива, од којих се неки први пут износе на светло дана. Копије оригиналних докумената Архива Србије, Војног архива у Београду, Историјског архива Пожаревац и Војног музеја у Београду, приказани у Спомен-соби, истовремено сведоче о војној историји Србије.

Коаутор поставке мр Јасмина Николић, етнолог-антрополог, каже да су документи које посетиоци и поштоваоци Спомен-собе могу да виде приказани после вишемесечног рада групе истраживача из Историјског архива Пожаревац.

– Поред докумената нашега архива, припремили смо и стручно обрадили и архивску грађу, на наш захтев добијену од Архива Србије, Војног архива и Војног музеја у Београду. Овако приказани ови сведоци историје непосредно говоре о бурним временима војничког живота и рада у Пожаревцу и Браничеву током два века трајања војних јединица и у мирнодопском периоду и у рату, те пружају могућност свеобухватне и вишеслојне перцепције укупног живота нашега краја – објашњава мр Јасмина Николић.

Од Првог и Другог српског устанка, српско-турских ратова и два велика светска сукоба, све до данашњих дана, како истиче директор Историјског архива, наглашене су и објашњене релевантне чињенице, истакнути судионици најважнијих догађаја и приказана епопеја читавог народа. Према речима госпође Николић, подаци о именима 14.362 жртве војевања на простору Браничева, архивски обрађени и проверени, имају узвишен меморијални значај.

Амбијент Спомен-собе, вешто компонованом поставком, мирним топлим бојама аутентичних старих фотографија и докумената, одише достојанством и поучношћу, тако да они који у њој бораве имају потребу да корачају и говоре тихо, као да се труде да не наруше мир оних којима је здање посвећено.

Командант Центра пуковник Пајовић, судећи по бројним посетиоцима који индивидуално и групно обилазе Спомен-собу, имао је правилан предосећај да ће значај и симболика те поставке надилазити оквири Војске и да ће попримити опште друштвени и културни карактер.

„Верно и усрдно служећи војну службу, Спомен-соба Центра за обуку Копнене војске и Гарнизона Пожаревац, предаје се на општу корист и трајно сећање српскоме роду и отаџбини, а поколењима на понос, доградњу и дуговечно старање“ – стоји на уводном панелу поставке, као почетак и крај сваког приповедања о незабораву хероја Браничева. ■

Александар ПЕТРОВИЋ

2005.

ИЗЛОЖБА ПОСВЕЋЕНА АПРИЛСКОМ РАТУ ИСКУСТВА И ПОУКЕ

Општа тежња преиспитивања историје последњих деценија није заобишла ни догађаје који су претходили Априлском рату, његов ток, а посебно његове последице. Тако је 5. маја ове године у Малој галерији Централног дома Војске Србије и Црне Горе отворена заједничка изложба Војног архива и Историјског архива из Пожаревца под називом "Априлски рат".

Избор од шездесетак докуменат и фотографија аутори Бранка Пророковић-Лазаревић и Драгана Милорадовић посетиле су нас на бурно и трагично пролеће 1941. године. Посебан квалитет изложби дали су аутентични филмови из збирке Архива југословенске кинотеке, уз надахнуте коментаре управника Саше Ердељановића. Била је то прилика да се још једном отворе контроверзе и да одговор на питања да ли се рат могао избећи и да ли се могао успешно водити.

Ослобођена идеолошког надзора, историографија је у народном покрету од 27. марта реално сагледала скромну улогу комуниста, а на исти начин и њихов допринос одбрани земље у Априлском рату. Херојске борбе припадника Ратног ваздухопловства, одбрана Моравске дивизије на страцинским положајима код Куманова, успешна офанзива према Скадру и низ других акција нису биле само борбе појединаца и комунистичких ћелија већ организована борба војних јединица. Пораз за само 12 дана није био посебно чудан, и многе друге

државе капитулирале су после кратког отпора. Од рекордног двочасовног у Данској, петодневног у Холандији или осамнаестодневног у Белгији.

Могућности за отпор било је сигурно више. Али као и у многим другим примерима из каснијих деценија, војни слом дошао је након државног слома. Проглашење НДХ 10. априла 1941. и подршка Влатка Мачека, неоспорног лидера Хрвата, тој квазидржави означили су крај Краљевине Југославије. И четири дана касније, када је због преговора о капитулацији практично обустављен отпор, Југословенска војска је држала под својом контролом западну Србију, већи део Босне, Херцеговине и Црну Гору. Али муњевити успеси фашистичких трупа нису ломили само линије одбране већ и вољу за отпором. Војска је капитулирала када је изгубила сврху даљег отпора.

Без обзира на разна тумачења, озбиљна историографија нема дилеме. Судбина Југославије била је запечаћена још јула 1940. године. Разматрајући организацију новог поретка у Европи, Немачка и Италија су се сагласиле да у њему Југославија не може опстати. Баш због тога, дивљења су вредни покушаји принца Павла и политичких елита у Југославији да компромисима изборе своју неутралност у покушају да избегну рат. Али и данас смешно звуче уверавања романтичара о Хитлеровим добрим намерама и галантним понудама и прича о потписаним споразумима, када се зна колико их је Хитлер прекршио према свим земљама Европе. Право питање је и да ли се на искуствима из историје могу извести закључци о начину на који треба поступити у актуелним политичким околностима и да ли се историјским подсећањем чувамо од нових историјских грешака? Јер како је на отварању изложбе, подсећајући на потребу неговања колективног памћења, указао академик Драган Недељковић: "У таласу глобализације неће нестати мали него заборавни народи". ■

Драган КРСМАНОВИЋ

ИЗЛОЖБА У ГАЛЕРИЈИ ЦЕНТРАЛНОГ ДОМА ВСЦГ

БРАНИЧЕВО У ИСТОРИЈИ СРБИЈЕ

Прошле године навршило се девет деценија од познате офанзиве немачког фелдмаршала Аугуста Макензена, којом је октобра 1915. године окупирао Србију, и шест деценија победе над фашизмом у Другом светском рату. Историјски архив Пожаревца, тим поводом, организовао је 25. октобра 2005. велику научну расправу о "Браничеву кроз војну и културну историју Србије".

Не дешава се баш увек да се резултати са неког скупа одмах обелодане и учине доступни стручној и широј јавности. Зато је брзо штампање зборника радова, истог наслова, вредно сваке пажње и бележења, као и само представљање 6. октобра ове године у Клубу ваздухопловства у Земуну, уз речи добродошлице свим

присутнима, које је изрекао потпуковник Сениша Гавриловић, начелника те установе.

На почетку је Јасмина Николић, директорка Историјског архива Пожаревца, прочитала и телеграмску честитку академика Владимира Стојанчевића, председника Савета научног скупа и почасног члана Редакцијског одбора зборника, кога су године и нарушено здравље спречили да присуствује том сусрету.

Учесници у промоцији тог значајног дела били су и неки од аутора прилога: проф. др Сениша Мишић са Филозофског факултета у Београду, проф. др Милан Милошевић са Полицијске академије у Београду, др Миле Бјелајац, научни саветник Института за новију историју Србије, и мр Небојша Ђокић из Центра за војно-политичке студије у Београду.

Као главни и одговорни уредник зборника, Јасмина Николић и овде је поновила, из своје објављене "Речи унапред", да се "далекосежни значај тог научног скупа исказује новим идејама које руше стереотипе и нуде другачију слику прошлости", јер "велике историје и синтеза нема без локалне историографије". Она истиче и да "овакви научни скупови помажу да се српска историографија креће напред и истраживање микропростора представља изазов будуће српске историографије и могућности да добијање изузетно квалитетних синтеза", чиме се "даје

допринос неговању завичајне историје као дела велике светске историјске баштине и подстицај за проучавање историје и пожаревачког краја".

Према току тог научног скупа, на коме су учествовала 44 историчара, архивиста, етнолог, кустоса, међу њима и други стручњаци, у шест поглавља подељена је и грађа публикована у зборнику.

Историјско и културно обиље богато опремљеног и илустрованог зборника у три свеске, са напоменама и библиографским референцама уз текстове, али и сажецима на енглеском језику, светло дана угледало је захваљујући и материјалној потпори Скупштине општине Пожаревац. ■

Д. СТЕФАНОВИЋ